

Číslovky

- mají číselný význam
- lze je zapsat slovy nebo (určité) číslicemi – obecně platí, že u menších číslovek dáváme přednost slovům, u vyšších číslicím (*Stalo se to jeden den před mými narozeninami v roce 1981.*)
- vyjadřují: **počet** (jeden, dva, několik...)
 - pořadí** (první, druhý, několikátý...)
 - druh** (jedny, dvoje, několikery...)
 - násobenost** (jednou, dvakrát, několikrát...)
- mohou být: **určité** – vyjadřují přesný počet, pořadí, či násobek
 - lze je nahradit číslicí (*jeden – 1, osmý – 8, dvoje – 2, pětkrát – 5x...*)
 - drtivá většina číslovek patří mezi určité**neurčité** – vyjadřují nepřesný počet, pořadí či násobek
 - nelze je nahradit čísly (*několik, několikery, málo, hodně...*)
- u číslovek určujeme 5 mluvnických kategorií: **pád, číslo, rod, druh, vzor**
 - **POZOR!** ne všechny číslovky jsou schopné vyjádřit všechny kategorie
 - **číslovky neskloňné** = mají tvar příslovcí
 - násobné číslovky končící na -krát (*jedenkrát, pětkrát, stokrát...*)
 - některé neurčité číslovky (*málo věcí – s málo věcmi, hodně peněz...*)

- Pád**
- na číslovky se můžeme zeptat klasickými pádovými otázkami (*viz. podstatná jména*)
 - lze určit u většiny číslovek
 - je ve shodě s řídicím podstatným jménem

- Číslo**
- jednotné a množné
 - lze určit u číslovek: řadových (*Pavel doběh **druhý**. Naši chlapci skončili **druzí**.*)
 - druhových – jsou vždy v množném čísle (***jedny** dveře, **patery** ponožky*)
 - násobných – vyjma neskloňných
 - (***pětinásobný** vítěz – **pětinásobní** vítězové*)
 - číslovky základní jsou až do 99 v jednotném čísle, od 100 lze číslo určit (***jedno sto – tři sta, jeden tisíc – čtyři tisíce***)

- Rod**
- lze určit u většiny číslovek
 - je ve shodě s řídicím podstatným jménem

Druhy číslovek

a) základní

b) řadové

c) druhové

d) násobné

e) *podílné*

Základní číslovky = KOLIK?

- vyjadřují základní počet, množství a odpovídají na otázku kolik
- jeden, dva, hodně, málo, několik, milion pět set dvacet osm, mnoho...
- obvykle jsou spojeny s podstatným jménem a ve větě jsou přívlastkem shodným (*pět koláčů, 3 lidé, několik nejasností...*), ale mohou stát i samostatně (*bylo nás 5, šli jsme ve třech...*)
- mohou se vyskytovat i jako zlomky (*třetina, 1/2,, čtvrtina, jeden a půl...*)

Skloňování číslovek

1. pád	JEDEN	JEDNA	JEDNO
2. pád	jednoho	jedné	jednoho
3. pád	jednomu	jedné	jednomu
4. pád	jednoho, jeden	jednu	jedno
5. pád	jeden	jedna	jedno
6. pád	jednom	jedné	jednom
7. pád	jedním	jednou	jedním

- skloňuje se podle zájmena „ten“

1. pád	DVA, DVĚ	OBA, OBĚ
2. pád	dvou	obou
3. pád	dvěma	oběma
4. pád	dva, dvě	oba, obě
5. pád	dva, dvě	oba, obě
6. pád	dvou	obou
7. pád	dvěma	oběma

- jedná se o speciální skloňování s pozůstatky duálního čísla

POZOR na nespisovné tvary

- 2. a 6. pád tvar dvouch a obouch – ŠPATNĚ
(př. U ~~obouch~~ **obou** dětí pozorujeme pokrok.
Budu vám vyprávět o ~~dvouch~~ **dvou** kočičkách.)
- 3. pád tvar dvoum a oboum – ŠPATNĚ
(př. Dej to k těm ~~dvoum~~ **dvěma** skříním.)
- 7. pád tvar dvěmi a oběmi – ŠPATNĚ
(př. Přišel se ~~dvěmi~~ **dvěma** psy.)

1. pád	TŘI	ČTYŘI	PĚT (až 99)
2. pád	tří, třech	čtyř, čtyřech	pěti
3. pád	třem	čtyřem	pěti
4. pád	tří	čtyři	pět
5. pád	tří	čtyři	pět
6. pád	třech	čtyřech	pěti
7. pád	třemi	čtyřmi	pěti

- tři a čtyři se skloňují podle vzoru „kost“
- 5 až 99 mají stejné skloňování – přidání -i k 2., 3., 6. a 7. pádu
- některé další číslovky mají své vzory v podstatných jménech (sto – město, tisíc – stroj, milion – hrad...)

Pravopis číslovek základních

- určité základní číslovky můžeme zapsat i **číslicí**, ke které nic nepřidáváme – **NIKDY!**

- *př. Osobám mladším 18 let nepodáváme alkohol. – číslovku si vyskloňujeme v hlavě, nic za ní nepíšeme, varianty 18ti nebo 18-ti se dnes již nepoužívají a jsou pravopisně chybné*

- číslice od 10 000 výš dělíme při zápisu po třech znacích počítaných zprava (11 798, 2 841 362, 17 693 567...), číslice o čtyřech znacích dělit můžeme, ale nemusíme (5235 i 5 235)

- ve slohu dáváme přednost psaní číslovek slovy s výjimkou některých údajů, jako jsou například rok, výška, váha apod. (160 cm, 523 př. n. l., 56 kg...) – mezi číslem a zkratkou se **píše mezera**

- u zápisu desetinného čísla číslicí se za čárkou mezera nepíše (hodnota pí je 3,14)

- zápis slovy: a) odděleně - kromě desítek (dvacet, šedesát, osmdesát) píšeme **vše odděleně!**

- *př. dvacet jedna, sto padesát osm, tři tisíce dvě stě (sta) devadesát čtyři*

b) dohromady - pouze u opačného pořadí u číslovek 21 až 99

- *př. jednadvacet, třiapadesát, dvaasedmdesát*

- *příklad psaní letopočtu 1762 - (jeden) tisíc sedm set šedesát dva*

- *(jeden) tisíc sedm set dvašedesát*

- *sedmnáct set šedesát dva*

- *sedmnáct set dvašedesát*

Řadové číslovky = KOLIKÁTÝ?

- označují pořadí a odpovídají na otázku kolikátý
- první, druhý, sto třicátý šestý, několikátý, poslední...
- ve větě stojí buď před podstatným jménem a jsou přívlastkem shodným (*první místo, 153. strana*), nebo mohou stát i samostatně (*skončili jsme třetí...*)
- skloňují se jako přídavná jména podle vzoru jarní nebo mladý

Pravopis číslovek řadových

- za řadovými číslovkami psanými číslicí **se píše tečka** (8. strana, Karel IV., 12. srpna)
- pokud můžeme číst číslovku jako základní i řadovou, tečku nepíšeme (strana 23, odstavec 2)
- pro zápis slovy u číslovek 21 až 99 platí stejné pravidlo jako u základních číslovek (*třicátý druhý – odděleně, nebo dvaatřicátý – zvlášť*)
- od 100 výš je to komplikovanější a máme většinou celou řadu možností, jak číslovku zapsat:

153 – stopadesátý (*dohromady*) třetí (*zvlášť*)

sto padesátý třetí (*vše zvlášť*)

stý padesátý třetí (*vše zvlášť + vyskoňovaná číslovka sto*)

sto / stý třiapadesátý ...

236 – dvěstětricátý šestý dvoustý šestatřicátý

dvě stě třicátý šestý dvě stě šestatřicátý

dvoustý třicátý šestý ...

8 479 – osmitisící čtyřstý sedmdesátý devátý

osmitisící čtyřstý devětsedmdesátý ...

Druhé číslovky = KOLIKERY? KOLIKERÝ?

- označují množství, počet druhů
- jedny, dvoje, trojí, stý, několikery...
- ve spojení s pomnožnými, hromadnými a abstraktními podstatnými jmény nahrazují číslovku základní a vyjadřují pouhý počet (*patery dveře, trojí lid, dvojí stanovisko...*)
- používají se i v některých ustálených spojeních (*za devatero horami a devatero řekami, sedmero krkavců, desatero přikázání...*)
- skloňují se jako přídavná jména (mladý, jarní)
- druhé číslovky zapisujeme slovy
- u vyšších čísel píšeme jednotlivé číslovky zvlášť a obě jako druhé (dvacatero dvoje ponožky) nebo spřežkovým spojeným tvarem (dvaadvacatero ponožky) – *pravopis se řídí pravidly popsány výše*

Násobné číslovky = KOLIKRÁT? KOLIKANÁSOBNÝ? KOLIKANÁSOBNĚ?

- označují, kolikrát se něco stalo, znásobilo, kolikrát se něco vyskytuje
- jednou, osmkrát, jednadvacetkrát, několikrát, pětinasobný, mnohonásobný...
- při zapisování číslicí používáme znaménku x nebo krát psané bez mezer (5x i 5krát, 8x i 8krát)
- některé se skloňují jako přídavná jména (*trojnásobný vítěz*), některá jsou nesklonná (*stalo se to třikrát*)
- u vyšších číslovek končících na -krát dáváme přednost spřežkovému tvaru, stovky se nesklonují (*stalo se to dvaatřicetkrát, nikoli třicetkrát dvakrát; sto čtyřiaosmdesátkrát, dva tisíce pět set pětadvacetkrát*)
- u vyšších číslovek končících na -násobný, -násobně můžeme použít oba tvary (*byl již dvaceti osminásobný i osmadvacetinásobný pradědeček; třiceti pětinasobně i pětatřicetinásobně zvětšený model*)

Podílné číslovky = PO KOLIKA?

- některé učebnice uvádí ještě tento pátý druh číslovek, který označuje podíl, teda po kolika se něco dělí, lze je ale vnímat jako číslovky základní
- *po pěti, po deseti, po sto dvaceti třech, po několika...*

TOTO NEJSOU ČÍSLOVKY!

- pozor existuje celá řada slov, která v sobě obsahují číslovku, ale sama o sobě číslovkou nejsou
- nejčastěji se jedná o:

a) podstatná jména - př. pětiúhelník (*muž. neživ., hrad*), šestinedělí (*stř., stavení*), trojčlenka (*žen., žena*), dvojčata (*stř., město*), dvojice (*žen., růže*), jednička (*žen., žena*), trojka (*žen., žena*), sedmák (*muž. živ., pán*)

- **NULA!** – skutečně to není číslovka, ale podstatné jméno

b) přídavná jména - př. několikadenní (*jarní*), desetikilometrový (*mladý*), devadesátiletý (*starý, mladý*), trojčlenná (*mladá*)

c) příslovce - příslovečné spřežky vzniklé spojením předložky a číslovky, lze je psát dohromady i zvlášť (*poprvé i po prvé*)

- poprvé, podruhé, po sté, zadruhé, zapáté, za šesté, po několikáté...

- př. Stalo se to poprvé / po prvé.

Zadruhé / za druhé si s sebou nezapomeňte vzít tužku a papír.

- obecně platí, že pro menší číslovky používáme raději psaní dohromady, pro větší zvlášť

- př. Říkám ti to potřetí. Říkám to to snad už po padesáté šesté. (*ale ani po třetí a popadesáté není špatně*)

- ačkoli nám udávají pořadí, po kolikáté se něco stalo, dáváme při určování slovního druhu přednost tomu, že určíjí okolnosti děje, proto jsou příslovci

Problematická slova

- některá slova navíc mohou být v jedné větě číslovkou a v jiné jiným slovním druhem, musíme si dát pozor na kontext
- př. **pár** - Jitka s Honzou jsou krásný pár (= *dvojice*). – podstatné jméno
 - Přinesl jsem ti pár (= *několik*) hub. – číslovka
 - Doma mám pár bot. (= *jedna dvojice*) – podstatné jméno x (= *mám jich několik*) – číslovka
- málo** - Tomáš je klidný člověk a mluví jen málo (= *jak moc?*) – příslovce míry
 - Mám málo (= *kolik?*) peněz. – číslovka
 - Děkuji. – Za málo (= *za co?*). Rádo se stalo. – podstatné jméno

Na co si dát pozor

Pravopis odvozených přídavných jmen u fyzikálních a metrických jevů

- přídavná jména se píše dohromady, ačkoli je v základním tvaru mezera
 - př. roztok obsahoval 30 % soli (*s mezerou*), byl tedy třicetiprocentní = 30% roztok (*bez mezery*)
 - tato cesta měří 5 km (*s mezerou*), čeká nás tedy pětikilometrová štreka = 5km štreka (*bez mezery*)
 - sestře se narodila holčička vážící 3 kg, byla tedy tříkilogramová = 3kg holčička
- pozor vzniklá složená slova nejsou číslovky, ale přídavná jména (*viz. výše*)

Pravopis složených tvarů, v nichž se objevuje číslovka

- složené tvary se píší dohromady (*třicetiletý muž, čtyřnásobný vítěz, dvojčlenná posádka, třídenní zájezd...*), v případě, že chceme číslovku ve slově napsat číslicí, musíme opět dodržet pravidlo, že se to píše dohromady (*30letý muž, 4násobný vítěz, 2členná posádka, 3denní zájezd*)
- slovo se připojuje přímo, nic se k němu nepřidává (*2-členná, 3-denní, 4xnásobný apod. je chybné*)

Peněžní částky

- v případě psaní vysokých částek nad 1 000 Kč můžeme místo mezer zapsat i tečku (*1.000 Kč*)
- př. 10 874 i 10.874 Kč, 6 587 965 i 6.587.965 Kč
- za číslovkou následuje mezera a po ní zkratka Kč, nebo bez mezery znak ,- (*50 Kč i 50,-*) – ne kombinace

Datum

- mezi jednotlivými číslicemi i slovy se v datu vždy píše mezera a za řadovými číslovkami tečka (5. 8. 2000, 9. září 1995...)
- mezera se nepíše v britském formátu s lomítky (08/05/2000, 09/09/995)

Hodiny

- v případě psaní digitálního času se mezi hodinami a minutami píše buď tečka, nebo dvojtečka bez mezer (*přijď ve 13:30 i 13.30*)
- v případě analogového času (ručičkové hodiny) dáváme přednost psaní slovy (*přijď v půl druhé, nikoli 1/2 2., ani 1/2 druhé*)
- v případě časového rozpětí můžeme napsat slovy „od do“ nebo použít pomlčku bez mezer (*úřední hodiny jsou od 13 do 15 i 13-15*)

Matematika

- v matematických operacích je vždy mezi číslicí a znaménkem mezera (*měřítko 1 : 200 000, 1 + 2 = 3, 1/2 - 1/4 = 1/4...*)
- pokud chceme ale vyjádřit kladnou nebo zápornou hodnotu čísla, mezeru nepíšeme (*-10 °C, +50 bodů...*)